

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. I. cap. 8. & 9. de Charitate, an sit Virtus creata?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

sententia; hæc autem gratiosa est, imò & gratia & pulchritudo. Est idem, ac si dixisset vel scripisset, cujusmodi est causa, ejusmodi est effectus. At qui causa amoris nostri est gratia Dei in tempore collata, ab amore ejusdem aeterno proveniens; amor verò noster est effectus gratiæ hujus, debiti insuper, obligationis ac Notæ distinguentis inter fideles & infideles locum habens. Ergo gratia Dei & amor noster sunt uniusmodi. Possent ne quidquam absurdius venire in conclusionem; quæ consequentia tamen valere debet, si propositio major & positus in eo terminus, qui vocatur, medius ita crude sumtus defendetur. Manet, quod hætenus ex Augustino demonstratum, & contra Bellarmini atque Macedonis objectiones pariter & responsiones vindicatum est, gratiam justificantem distingui à charitate, quâ diligimus Deum; non aliter, quam uti causa distinguitur ab effectu. In responsionibus *Valentia, Josephi Parisiensis, Goneri*, quibus contrariam nobiscum Evangelicis tuentur sententiam, essent quidem aliqua, que desiderarent emendationem quandam; quia verò hoc jam non agitur, ut omnium eorum, qui respectu quocunque nostris se addicunt partibus, disputationes deducantur ad liquidum, ideò sufficere nunc potest, generalem eorum in hac Quæstione consensum notasse, præsertim quia per eundem Augustinus quoque noster esse convincitur.

CAPUT OCTAVUM & NONUM,

De

QVÆSTIONE,

An Charitas sit Virtus errata, vel Spiritus Sanctus?

ID quod in antecedenti Quæstione Bellarminus commisit vitium, in hac iterum occurrit, perpetua nimirum confusio Charitatis activæ & passivæ, id est, qua Deus nos prior dilexit, & qua nos Deum diligimus, quod in progressu patebit. Imò statim sub initium semet ipsum ut forex prodidit Bellarminus, dum errorem Lombardi, contra quem hæc Quæstio fuit proposita, sequentibus verbis emollientibus descripsit: *Est observandum, Lombardum non fuisse iam rudem & hebetem, ut existimaret, actionem diligendi, quam nos producimus, quæque Charitas actualis* (si subjectum sit homo, objectum verò Deus; versa vice, si subjectum Charitatis vel terminus à quo sit Deus, objectum verò & terminus ad quem homo) *à Theologis nominatur, esse Spiritum Sanctum; sed, quod docuit Lombardus, id fuit, causam sive principium dilectionis Dei proximum esse nobis Spiritum Sanctum, non autem habitum aliquem creatum, quales sunt Fidei, Spei, cæterarumque Virtutum.* Itaque hoc interesse voluit inter Charitatem & alias Virtutes, quod in istis præter actionem habitus etiam creatus reperitur, in illa nullus sit, sed ipse Spiritus S. immediate nos moveat ad actionem diligendi. Possemus quidem nos Evangelici hanc Controversiam Scholasticis ventilandam relinquere, cujus generis plures inter se habent numero non paucos; quia tamen videtur aliquam habere cum præcedente cognationem, & eum errorem post se trahit, quo non parvus charitatis tanquam virtutis respectus esse statuitur in negotio Justificationis, de qua post hæc ex Augustino pluribus agetur, ideò & hic non omninò debet prætermitti, quoad usque nimirum autoritas Augustini ex instituti ratione nos deducet. Iteratò autem notari debet, inter nos & Pontificios non controversari, an Charitas, qua nos à Deo dilecti Deum diligimus ex debito vicissim, sit qualitas, habitus & virtus creata, sed an hæc Charitas sit idem cum Gratia justificante, & annon Charitas Dei erga nos, quâ ab aeterno dilexit genus humanum, sit fons & origo Gratia justificantis, & hæc eadem Charitas rectè dicatur & dici possit ipse Spiritus Sanctus, qui nobis in ipsa Justificatione cum omni Gratiarum & Virtutum comitatu datur, non ad nudam possessionem, sed ad ipsummet usum, & ut in effectum deducantur?

Etsi igitur pro more Bellarminus hunc Controversiæ statum non attendat, videri tamen debet, quo sensu autoritatibus Augustini utatur vel potius abutatur pro more. Igitur, Charitatem, quam cum Gratia justificante idem esse defendit hætenus, non ipsum esse Spiritum Sanctum, sed Virtutem creatam, contra Lombardum probare conatur ante omnia loco Pauli classico, quo *Charitas Dei diffusa dicitur*

Rom. V.

in cordibus nostris per Spiritum Sanctum; in cujus explicatione, quod paulò ante ex Cornelio à Lapide etiam fuit observatum, sciendum esse monet, *ambiguum videri posse, loquaturne Apostolus de Charitate, qua nos diligit Deus, an de illa, qua nos diligimus Deum.* Nam Commentarius, scribit porro, qui inscribitur *Ambrosio*, explicat hunc locum de Charitate Dei erga nos; contra autem *Augustinus, Bernardus, Anselmus, & alii* non nulli in hunc locum docent, Apostolum loqui de Charitate, qua nos Deum diligimus. *Plenus verò Commentarius* de utraque explicat verba B. Pauli, ita enim exponunt in Commentario hujus loci *Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Sedulius, Oecumenius, Thomas & alii.* Et postquam ad secundam, quæ dicitur Augustini, explicationem addidit aliqua, ad ipsamet Augustini testimonia provocavit hoc ordine *Sanctus Augustinus*, de cujus sententiâ Quæstio ferè tota est, ita scribit, *Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos; sicut Iustitia Dei, qua iusti ejus munere efficiuntur, & Domini salus, qua nos facit salvos, & fides Christi, qua nos facit fideles.* Bellarminus addit, *Hoc loco duobus modis docet Augustinus, Charitatem diffusam in cordibus non esse Spiritum Sanctum, sed virtutem creatam, primò, quia similem esse dicit Iustitiæ, saluti & fidei, secundo, quia dicit, non esse istam Charitatem, quâ nos diligit Deus, sed qua nos facit dilectores suos.*

de Spir. &
lit. c. 32.

Idem *Augustinus* scribit alibi, *Charitatem esse virtutem animi nostri*; quod certe non convenit Spiritui Sancto, inquit Bellarminus. Et iterum alibi scribit, *Charitatem esse Iustitiam, qua iusti sumus; & Iustitiam, qua iusti sumus, esse virtutem animi, quam Deus in nobis efficit*, item, *esse formam, qua formosi ex deformibus efficiamur.* At, inquit Bellarminus, non rectè de personâ Spiritus Sancti diceretur, quod sit virtus animi à Deo effecta, vel forma, qua formosi ex deformibus efficiamur. Denique, apertè distinguit Charitatem, quæ est in nobis, à personâ Spiritus Sancti, scribens, *Dilectio, qua est ex Deo, & Deus est, proprie Spiritus Sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quem nos tota inhabitat Trinitas.* Ubi non dixit, quæ observatio est Bellarmini, dilectionem, quæ propriè Spiritus Sanctus est, in nobis diffundi, sed per illum diffundi in nobis Charitatem Dei, qua videlicet Deum diligimus. Inter rationes, quibus idem evincere studet Bellarminus, tertia & ultima Augustini auctoritatem præ se ferens hæc est: *Spiritus Sanctus non adultos solum, sed infantes etiam baptizatos inhabitat*, ut Augustinus docet: *Efficit igitur in illis Charitatem, at non actualem, igitur habitalem.* Quia insuper Bellarminus sententiam Lombardi iis vidit rationibus & ex Augustino auctoritatibus fultam, quæ lectoribus iudicio prædictis ad sensum possent facere ancipitem & dubium, igitur iis satisfacere omnimodo laboravit. *Prima objectio est, Deus in scripturis absolute Charitas nominatur; est igitur verè & propriè charitas.* Nam ut Augustinus monet, non dictum est, *Charitas mea, sicut in Psalmis legitur, Tu, Domine, es Spes mea, Tu es Paternitas mea*, sed simpliciter, *Deus est Charitas.* Respondeo inquit Bellarminus, non negamus, Deum absolute, verè & propriè dici posse Charitatem, sed quâ nos ipse diligit, non quâ nos eum diligimus; quemadmodum etiam Deus sapientia & Iustitia rectè dicitur, qua ipse sapiens & Justus est, non quâ nos sapientes & iusti sumus.

de moribus Eccl. c. 20.
de Nat. & Grat. c. 70.
in Psal. 118.
Conc. 26.
Epist. 85.
ad consensum. l. 15.
de Trin. c. 8. & 12.

Epist. 37.
ad Damas. num.

1. Joh. 4.

l. 15. de Trin. c. 17.

l. 12. Cod. fess. c. 13.

C. 1066
ob. 24. 11
2. 11. 11
2. 11. 11
2. 11. 11

At contra est objectio secunda, non solum Johannes Deum Charitatem esse dixit, sed addidit, qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Respondeo, S. Johannes rectissime dicit, eum, qui diligit & diligitur, in Deo manere, & Deum in eo, non quod charitas, quâ diligimus, sit Deus, sicut illa, qua diligimur, sed quia inseparabiles sunt, & ubi est una, ibi etiam est altera, una enim trahit alteram. Nam, quemadmodum Augustinus dicit, *Iustitiam DEI esse Lumen illuminans, Iustitiam nostram esse lumen illuminatum; sic etiam dicere possumus, Charitatem Dei esse ignem accendentem, nostram verò esse ignem accensum, & sicut per inseparabilitatem luminis producti à Sole & Solis producentis dicere solemus, eum qui est in lumine à Sole producto esse in Sole & Solem in eo, ita quoque propter inseparabilitatem Charitatis creatæ & increatæ, quæ est Deus, rectè dicimus, eum qui manet*

in Charitate, in Deo manere, & Deum in eo, cum Charitas sine Deo esse non possit. *Tertia objectio*, S. Augustinus adfirmat, nihil esse melius Charitate; id autem, quo nihil est melius, solus est Deus. Charitas igitur Deus est. *Respondeo*, cum Augustinus docet, nihil esse melius Charitate, non loquitur absolute, sed per comparisonem ad alia dona, quæ in vitâ hac à Deo percipiuntur, ut ipse idem clarius explicat alibi. Et tamen verè, & absolute etiam dici potest, nihil esse melius Charitate, cum Charitas quædam, increata videlicet, Deus sit. *Quarta objectio*, Augustinus iterum alibi ita ratiocinatur: *Qui proximum diligit, consequens est, ut ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est. Consequens est ergo, ut præcipue Deum diligat.* Et iterum, *Nemo dicat, non novi, quid diligam. Diligat fratrem, & diliget eandem dilectionem, magis enim novit dilectionem, qua diligitur, quam fratrem, quem diligit. Ecce, jam potest notior habere Deum, quam fratrem.* Et infra, *Ista contextio satis aperteque declarat, eandem ipsam dilectionem fraternam non solum ex Deo, sed & Deum esse.* In his locis, scribit Bellarminus ex adversariorum sententia, videtur Augustinus ita perspicue docere, Charitatem, quâ nos diligemus Deum & proximum, verè Deum esse, ut nihil contradici queat. Atque hoc est potissimum Lombardi argumentum. Sed respondeo, *subjungit Bellarminus*, certum est, hæc Augustini loca, quamvis alioqui satis obscura, non esse accipienda de Charitate nostrâ habituali, sed actuali, & ideo nihil omnino contra sententiam nostram, vel pro Lombardo facere; nemo enim unquam sibi in animum induxit, Charitatem actualem, quæ est liberi nostri arbitrii effectus, esse Deum. Loqui autem Augustinum de Charitate actuali, probamus, quia dicit, eum, qui proximum diligit, magis nosse & diligere ipsam dilectionem, quam proximum; quod quidem verum est de Charitate actuali, non de habituali. Nam qui diligit, amat ipsum diligere, & cognoscit per experientiam certam, se diligere, sicut cognoscit, se cogitare, videre, audire & similia. Et sine dubio magis novit se diligere, quam ipsum fratrem, quem diligit. Itaque de actuali dilectione verissima sunt, quæ scribit Augustinus; de habituali autem nequaquam essent vera, siquidem habitus charitatis adeo nobis non est notus, ut multi putent, quamvis falso, nullum esse ejusmodi habitum. Porro, dilectionem actualem Augustinus Deum esse dixit, non quod sit Deus per essentiam, sed quod sit imago quædam & participatio divinæ bonitatis; quam qui cognoscit & diligit, cognoscit & diligit Deum, non in se, sed in imagine suâ. Alioquin si de Deo in se loqueretur, nunquam diceret, nos videre Deum, & notior nobis Deum, quam fratrem. Neque enim dubitari potest, quin Deus in hac vita non videatur, ut est in se, ab iis omnibus, qui fratres diligunt. Non absimilis est locus, *ubi dicit Augustinus*, nos ipsam videre æternam & incommutabilem veritatem, quæ Deus est, cum aliquod verum cognoscimus. *Si ambo*, inquit, *videmus esse verum, quod dico, ubi quæso id videmus? Neque ego utique in te, neque tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate.* Cum ergo de ipsa Domini Dei nostri luce non contendamus, cur de proximi cogitatione contendimus, quam sic videre non possumus, uti videtur incommutabilis veritas? Quo loco non vult Augustinus dicere, videri à nobis ipsam veritatem subsistentem, quæ Deus est, nisi quadam quasi imagine ejus; omnis enim veritas Deum repræsentat, qui est veritas increata, immutabilis & subsistans. Idem igitur & de Charitate sentiendum est, non enim Deus magis est Charitas, quam veritas.

Ut breviter, quid de hac inter Lombardum & Bellarminum Controversia ex Augustini autoritate pro ratione instituti sit habendum, pateat, præter ea, quæ ex antecedenti Quæstione debent repeti, ipse lector eruditus videt, si Lombardi sententia intelligatur, prout Bellarminus eam putat intelligi debere, videlicet causam vel principium dilectionis Dei proximum esse in nobis Spiritum Sanctum, nihil omnino habere absurdi, & propter scripturæ, ac exinde Augustini testimonia admitti eam posse sine ullo veritatis Evangelicæ præjudicio. Quod locum attingit Paulinum, è Sixto Senensi & Cornelio à Lapide itidem ad Quæstionem proximam actum est, ut repetitione non sit opus. Nunc addo tantum, etsi sententia Augustini mentem Pauli non videatur adsequi, imò eidem esse aliquâ ex parte contraria, quod accuratior integri contextus ratio sufficienter ostendit, cujus respectu alii Patres Cornelio laudati, quos prætermisit Bellarminus, hæc verba de actuali Charitate Dei erga nos interpretati sunt, quos è recentioribus etiam aliqui Papistarum videri

de moribus Eccl. c. II.

lib. 15. de Trin. c. 18.

lib. 10. de Trin. c. 7. & 8.

172. Conf. c. 25.

conf. D. Höpfn. de Justific. Disp. IV. p. m. 251.

tis manifestissimæ adacti sequuntur; eam tamen in se consideratam, & ita quomodo *Lombardi* sententiam Bellarminus explicavit, intellectam ipsius Fidei analogiæ non esse contrariam, sicuti omnino adversatur opinioni Papistarum, ubi eam instituto præfenti ad Gratiam justificantem, quam vocant habitualem & habitum cum distinctione ab aliis infusum, adplicant. Mirum verò iterum videri potest non immeritò, quod Bellarminus contra *Lombardi* sententiam à semetipso satis commodè explicatam, & quâ stante explicatione locum omnino habere potest & debet, audeat provocare ad Augustini auctoritatem, cum tamen supra *Cornelius*, præter alios, quibus eadem mens est, scripserit, *Lombardo* occasionem erroris, si modò fuit error, aut juxta explicationem Bellarmini pro errore habendus est, fuisse Augustinum, *qui ex sententia Platoniorum statuerit, Charitatem esse Deum*. Et multò minus adhuc mirum est, interpretes scripturæ, quo Elogio *Cornelius* apud suos ante omnes ferè alios laudatur, audent id in publico profiteri & scribere, Augustinum ex sententia Platoniorum statuisse, charitatem esse Deum, quod ipso Spiritu Sancto dictante scripsit expressissimè S. Apostolus Johannes; nisi dicatur, ipsummet Spiritum Sanctum id ex Platone mutuo accepisse, uti forsitan & similem irmodum posset quibusdam non admodum videri improbabile, si dicatur, eundem hunc Apostolum Johannem in descriptione accuratissima & defensione Deitatis æternæ Christi contra perveraces ejusdem adversarios vocabulum *ἀγάπη* ex eadem Platonis Scholâ, tanquam omnis, uti videbatur olim, Eruditionis fonte hausisse & ad institutum, quod ante se habebat, adplicasse. De cætero, quod insuper notandum venit præter ea, quæ supra ad Explicationem loci Paulini Augustinianam fuerunt observata, dum sanctus Pater scribit, charitatem Dei, quæ dicitur diffundi in cordibus nostris per Spiritum sanctum, *non esse eam, quæ nos ipse diligit, sed quæ nos facit dilectores suos*; ex antecedentibus proximè verbis Augustini patet, eum hæc non exclusivè & ita voluisse intellecta, quasi Apostolus nullam omnino rationem charitatis Dei erga nos habuerit, sed potius *ἐλεητικῶς*; quo sensu hæc particula *Non* frequenter in lacris etiam pro *Non solum* vid. D. accipitur, atque sic potius referenda sit hæc Explicatio Augustiniana ad tertiam, Glaff. quam & Bellarminus & *Cornelius* inter alios plures *Thomæ de Aquino* adscripserunt, Gramm. S. neque eam rejicere omnino sunt ausi, imò *Cornelius* præ cæteris tanquam suo p. m. 489. iudicio probabilissimam elegit, etsi Bellarminus secundæ adhæserit, non tam in gratiam *Augustini*, cujus partes non rarò hactenus deseruit, quàm quia hypothesi, cuius defensionem semel in se susceperat, videbatur potissimum inservire. Hæc autem non gratis dici, aut peregrinam Augustino adfingi mentem, verba ipsius propria docent, quæ loco leguntur citato. Ubi postquam egregiis laudibus Fidem justificantem celebravit, quæ alibi suum habebunt locum, tandem ita scripsit: *Postremò hæc est Fides, quæ per dilectionem operatur, &c.* Et statim paucissimis quibusdam interjectis: *Vnde ergo ista dilectio, id est, charitas, per quam Fides operatur, nisi unde illam ipsa Fides impetravit? Neque enim esset in nobis, quantacunque sit in nobis, nisi diffunderetur in nobis &c.* Quæ verba conveniunt optimè cum iis, quibus *Lombardi* sententiam iudicio *Lapidensis* ex Augustino haustam Bellarminus explicavit, & contra quam Augustini auctoritatem adducere debuit nullatenus. Sic, si etiam intelligantur cætera Augustini *de Iustitia Dei & Fide Christi*, ut omnino ex parallelismo sunt intelligenda, nisi augustissimo Patri inconsequentia crimen adfricare velimus, Bellarmini glossa & notatio duplex cadit, adque suum redit postliminio dominum. In testimoniis *Augustini* sequentibus, dum Charitatem scribit esse *Virtutem animi*, nihil id pertinet ad negotium præfens, ubi agitur de Gratia justificante, quæ suum amori divino erga nos æterno debet ortum, non dilectioni nostræ, quæ longis illum sequitur intervallis. Dum porrò dicit eandem Charitatem esse *Iustitiam, quâ iusti sumus*, & *Iustitiam, quâ iusti sumus, esse Virtutem animi, quam Deus efficit in nobis*, è locis similibus patet, intellectum id voluisse Doctorem sanctum de Iustitia, quâ iusti sumus, non coram Deo, coram quo nullus homo respectu Charitatis, quantacunque etiam sit, iustus esse potest perfectè, utpote, quæ nunquam est perfecta, ut suo docebitur loco; sed quâ iusti sumus, id est, demonstramur, per argumentum ab effectu ad causam, coram hominibus, quibus Fidei in corde latentis sinceritas hoc documento ponitur ob oculos. Præterea, quod Charitas dicitur *forma, quæ formosi ex deformibus efficiuntur*, juxta antè dicta ex eodem Augustino ad Dilectionem DE I pertinet,

net, quâ uti ejus sonant verba, *amavit nos prior, qui semper est pulcher.* Ultimam ex opera de *Trinitate* locum, quo Lombardi sententiam omnino putavit opprimi posse Bellarminus, in medium non adduxisset, nisi oculos vel in pedibus, vel à tergo habuisset, Romam in Tusculano respiciens, ubi quartum hunc Tomum elaborasse scripsit. Tam apertè enim Augustinus Spiritum Sanctum præviâ Apostoli Johannis auctoritate dicit Charitatem vel Dilectionem; ut apertius & verbis magis propriis non potuerit: atque id non solum in verbis ab ipsomet Bellarmino citatis, sed aliis etiam similibus, quæ partim antecedunt proximè, partim sequuntur. *Dilectio, quæ ex Deo est, & Deus est, proprie Spiritus Sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas.* Ubi non patet, quid in contrarium possit observatio Bellarmini, quâ monet, non dici propriè Spiritum Sanctum esse charitatem Dei, quæ diffunditur, sed per quam diffunditur; nosse enim debuit ex Augustini verbis proximè sequentibus, quomodo & quâ ratione duo hæc simul stare possint, quæ hoc tenore leguntur: *Quocirca re-ctissime Spiritus Sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei, quod donum proprie quid, nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine quâ quodlibet aliud donum Dei non perducit ad eum?* In antecedentibus aliquantò prolixius hoc deducit Augustinus, nobis ad ea tantum nunc attentis, quæ quam-maximè videbuntur perspicua. Ita autem scribit: *Non dixit scriptura, Spiritus Sanctus charitas est, quod se dixisset, non parvam partem istius questionis absolvisset, sed dixit, Deus charitas est, ut incertum sit, & adeò requirendum, utrum Deus Pater sit Charitas, an Deus Filius, an Deus Spiritus Sanctus, an Deus ipsa Trinitas?* Post plura, *Si proprie aliquid horum trium Charitas nuncupanda est, quid aptius, quàm ut hoc sit Spiritus Sanctus? Ut scilicet in illa Trinitatis simplici summaque natura non sit aliud substantia, & aliud Charitas, sed substantia ipsa sit Charitas, & Charitas ipsa sit substantia, sive in Patre, sive in Filio, sive in Spiritu Sancto, & tamen proprie Spiritus Sanctus Charitas nuncupetur.* Iterum post aliqua, ubi S. Johannis Apostoli testimonium huc pertinens adduxit verbotenus, explicationis ergò subjunxit sequentia: *Hic manifestavit, eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo, Deus ergò ex Deo est dilectio.* Et ut ostendat, quia & Filius ex Deo Patre natus est, & Spiritus Sanctus ex Deo Patre procedit, de Spiritu Sancto id potius, quàm Filio debere intelligi, sequentia Sancti Johannis verba confert: *In hoc cognoscimus, inquit Apostolus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de Spiritu suo dedit nobis.* Augustinus in rem suam ita explicat: *Spiritus itaque Sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hæc autem facit dilectio, ipse est igitur Deus dilectio.* Paucis quibusdam interjectis: *Spiritus ergò Sanctus significatur, ubi legitur, Deus est dilectio. Deus igitur Spiritus Sanctus, qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum in dilectionem Dei & proximi, & ipse dilectio est; non enim habet homo, unde diligit Deum, nisi ex Deo.* Non poterat iterum magis Lombardi sententiam à Bellarmino explicatam magis illustrasse & confirmasse Augustinus, quàm his verbis, ita ut oporteat ab omni Judicio desertum fuisse Bellarminum, quod Augustinum ausus fuit opponere Lombardo, cui tamen ex sententia *Lapidensis* occasionem ad id statuendum præbuit, quod etiam ad oculum nunc est demonstratum.

Ad rationem tertiam, quâ post alias contra Lombardum militavit Bellarminus, dum ex Augustini quodam testimonio illustrationis causâ adtulit inhabitationem Spiritus Sancti sicut in cæteris fidelibus adultis, ita etiam in baptizatis infantibus, per quam habitationem putat effici in illis charitatem, *at non actualem, sed habitualem;* vix observare datur, quid eo voluerit Bellarminus, neque adeò patet, quomodo id sententiæ Lombardi contrarietur. Quid enim obtinebit, si dicamus, Spiritum S. in baptizatis infantibus per inhabitationem gratiosam efficere charitatem, sicut in iisdem accendit Lumen Fidei salvificæ, & quidem non nudæ potentialis, sed actualis etiam, ut ut actum & modum adprehensionis adulti non sentiant vel documento quodam possint adsequi, quod suo uberius ostenditur loco, & ex Augustino confirmatur? Nihil certè absurdum inde poterit exculpere, quia potius cadet *Gratia habitualis*, quæ in gratuita justificationis articulo nullum planè locum habet. Et manebit tamen Lombardi ex Augustino sententia, quod charitas, ex cujus fonte manat *Gratia* justifi-

justificans, sit Spiritus Sanctus, à cuius motu homo justificatus ad dilectionem DEI & proximi incitatur, quod hæcenus frustra Bellarminus oppugnavit, multis & hic contradictionibus laborans, & non semel arma contra seipsum ministrans, quod & sequentia docebunt. Dum enim nunc circa rationes in contrarium solvendas occupatur, ut plurimum respondet cum minimo partis adversariae damno, immemor eorum, quæ antehac ipsemet pro Lombardi sententia & in eius favorem scripserat optimè. Nimirum ad primam objectionem fatetur, quia negare non ausus est, DEUM verè, propriè & absolute dici posse charitatem, *etsi non quæ nos cum diligimus, sed quæ nos ipse diligit.* Atqui hoc non est contra Lombardi sententiam à semet ipso explicatam, dum cognovit, *cum non fuisse tam rudem & hebetem, ut existimaret, actionem diligendi, quam nos producimus, esse Spiritum Sanctum &c.* quo ipsum ab omni errore & absurditate liberavit; cuius utriusque reum post eum voluit convincere. Ita, quod ad objectionem secundam respondet, charitatem, quæ diligimus, non esse DEUM, sicut illa, quæ diligimur, sed ita vocari & adpellari, *quia sint inseparabiles*; ad explicationem sententiæ Lombardi pertinet, eamque potius excusat, quam accusat, aliquibus insuper similitudinibus illustrans egregiè. Eadem ferè ratio est responsi ad objectionem tertiam, dum inficias ire non potuit, charitatem increatam esse DEUM, utpotè ens summè bonum, & quo nullum est melius, imò à quo & solo quidem omnia verè bona suam habent originem, sicut in genere donorum, quæ à DEO in hæc vita percipiuntur, charitas occupat primatum, respectu videlicet proximi, de quo ex Augustino ad classicum Pauli locum quæstione proximâ sufficienter est actum. In responso ad objectionem quartam videtur Bellarminus omninò extra se raptus fuisse, adeò confundit charitatem habituales cum actuali, ut, ubi negare debuit, Augustinum agere de actuali, nisi & hic sibi met ipsi contradicere voluit vel scribere, id adfirmet, & è contrario, ubi Augustinus agit de habituali, (rectius, passivâ) ipsum scribat agere de actuali, perpetuo spiritu Vertiginis circumactus & agitatus, dum videlicet, quod refutaret, non habuit, adeoque quid scriberet vel sentiret, ipse nescivit. Augustinum miris torquens modis, quod accidere aliter non potuit ei, eam impugnantem sententiam quasi erroneam, quam explicatione commodissimâ non tolerabilem modò, ut & ipsimet Scholastici hodiè solent loqui, satis probabilem fecit, & quod ex hæcenus dictis constat, Augustini doctrinæ per omnia consentaneam, imò, quod insuper & primariò attendendum, è fonte S. Johannis Apostoli immediatè haustam.

CAPUT UNDECIMUM,

De

Divisione Auxilii vel Gratiae Specialis in sufficientem & efficacem.

PRætermissâ divisione Gratiae gratis datæ & gratum facientis, utpotè Scholasticis propria & Augustini seculo incognita, adeoque in Ecclesiæ gremium ob ipsam novitatem, & quæ sequitur exindè, ab ipsâ fidei in S. literis fundatæ analogia distantiam examinis prolixo ab aliis suscepti hic non indigam; ad eam progredimur rectâ, quæ est in sufficientem & efficacem. Quam etsi Bellarminus adstruere laboret partim contra Calvinianos solam efficacem exclusâ sufficienti, partim contra Pelagianos sufficientem tantum sine efficaci defendentes, nullâ Evangelicorum mentione factâ; tamen quia in admittance gratiæ utriusque eorum explicatio cum Papæ convenit minimè, ratio differentiae indicari debet omninò, & quidem ex Augustino, cuius autoritate hic etiam abutitur Bellarminus, quod breviter ostendendum venit, ne cui imponat augustissimi Doctoris sententia minus dextrè proposita & explicata. Ita autem circa hoc negotium procedit: Sufficientem gratiam, sed non efficacem in illis verbis: *Ad illam Cœnam, quam Dominus dicit in Evangelio preparatam, nec omnes, qui vocati sunt, venire voluerunt, nec illi, qui venerunt, venire possent, nisi vocarentur.* Itaque nec illi debent sibi tribuere, qui venerunt, quia vocati venerunt, nec illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi, quoniam ut venirent vocati, erat in illorum liberâ voluntate. Propterea, etsi quisquam sibi tribuit, quod vocatus venit, non potest sibi tribuere, quod vocatus est. Qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum præmii, ut vocaretur, sic inchoat meritum supplicii, cum vocatus venire neglexerit. Et ibidem adferit, Pharaonem antequam induraretur, fuisse vocatum, & potuisse venire, sed quia noluit, meruisse